

T.C.
Kültür ve Turizm Bakanlığı
Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü

9 MİLLETLERARASI
TÜRK HALK
KÜLTÜRÜ KONGRESİ

MADDİ KÜLTÜR

YUNANİSTAN'DA OSMANLI DÖNEMİ ESERLERİ ÜZERİNE İSTATİSTİKİ DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Mehmet Zeki İBRAHİMGİL¹ - Prof. Dr. Hamza KELEŞ²

Balkanlar'da Osmanlı hâkimiyeti döneminde, Vakıflar Genel Müdürlüğü fihrist defterlerinden (Kuyûd-ı Kadime olarak adlandırılan 756, 757. ve 758. defterlerden) takriben 16.000 vakıf ve kamu eserinin inşa edildiği tespiti yapılmıştır³. Söz konusu bu defterlerde kaydı olmayan veya kaybolan defterler olabileceğini hesaba katarak bu sayının çok daha fazla olabileceği ihtimali vardır. Balkan ülkelerinin tamamında Osmanlı'nın hâkim olduğu dönemde inşa edilen vakıf, kamu ve askeri amaçlı eserlerin sayısı **15.846**'dir.⁴ Bugüne kadar on bir Balkan ülkesinde (Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Macaristan, Makedonya, Romanya, Sırbistan ve Yunanistan) arazide yaptığımız araştırmalar sonucunda **4.500- 5.000** yapının ayakta olduğu tespiti yapılmıştır. Balkan ülkelerinde Osmanlı vakıf eserlerinin genel durumunu yansıtan tablo ekte sunulmuştur:

---

1 Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Öğr. Üyesi

2 Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tarih Bölümü Öğr. Üyesi

3 Ayverdi, E.H., Avrupa'da Osmanlı Mimarisi, Cilt I-IV, Kitap 1-6, İstanbul, 1981- 1982; Ayverdi Külliyyatı olarak adlandırdığımız bu eserde söz konusu Balkan ülkelerinde ismi geçen yapıların kaydı verilmiştir. Ancak arazi çalışmasında dönemin siyasi ve idari konjonktürüne bağlı olarak bazı ülkelere gidilememiştir. Gidilen ülkelerde de sadece izin verilenlere gidilmiş, buna dönemin teknolojik imkânsızlıklarını da ekleyecek olursak mevcut yapıların tamamı incelenememiştir. Ancak bu alanda çalışacak yeni araştırmacılar içinde Ayverdi'nin külliyyatı birinci el kaynak olma özelliğini kaybetmemiştir.

4 Ayverdi, E:H., Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Cilt I-IV, Kitap 1-6, İstanbul, 1982

Balkan Ülkeleri	İnşa Edilen	Ayakta Kalan	Oran
Arnavutluk	1015	230	% 20
Bosna-Hersek	3560	926	% 18
Bulgaristan	3339	628	% 16
Hırvatistan	241	54	% 22
Karadağ	222	137	% 43
Kosova	361	225	% 61
Macaristan	724	41	% 06
Makedonya	1413	584	% 34
Romanya	291	140	% 38
Sırbistan	909	182	% 18
Yunanistan	3771	756	% 20
TOTAL	15.846	3.903	% 15

Yunanistan'da Osmanlı Dönemi Vakıf Eserlerinin Tespiti

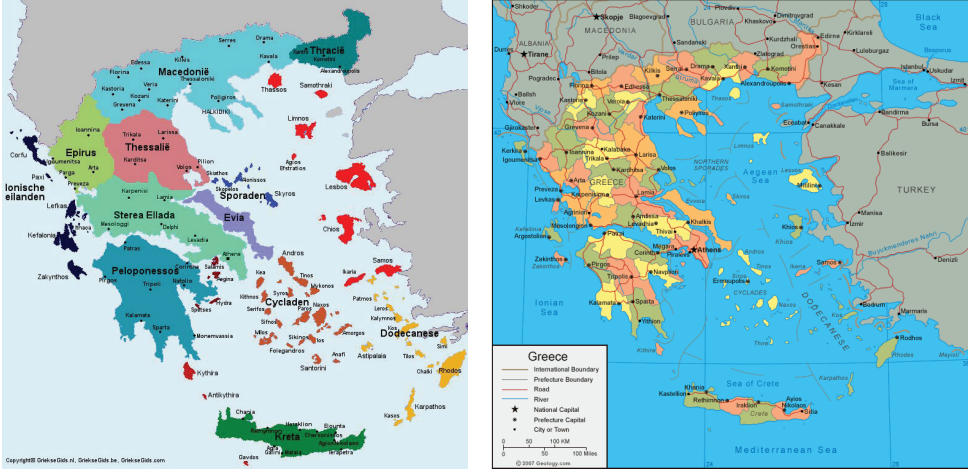
Yüz Ölçümü: 131.957 km² ; Nüfusu: 1.092.771; Para Birimi: Avro; Resmi Dili: Yunanca

Yunanistan, Adriyatik, Ege ve Akdeniz'in üç tarafını çevrelediği yarımada, büyük bir körfez ülkesi konumundadır. Bulunduğu konum itibarıyla Avrupa'yı Asya ve Girit Adası ile Afrika'ya bağlayan deniz yolu güzergâhı üzerinde bulunması, tarih içinde ticari, ekonomik ve kültürel ilişkilerin gelişmesinde önemli bir etken olmuştur.

Şekil 1: Akdeniz havzası, Adriyatik ve Ege Denizi

Yunanistan coğrafi olarak 13 idari bölgeye ayrılmış, bunlardan 9'u ana karada, 4'ü adaları kapsamaktadır. İdari anlamda ise 54 vilayetten oluşmaktadır.

Şekil 2: Yunanistan'ın 9 Bölgesini ve 54 Vilayeti Gösteren Haritaları

Yunanistan'da 2004 - 2017 yılları arasında, farklı kurum ve kuruluşlar adında farklı zaman dilimleri içinde yürüttüğümüz yüzey araştırması ve arazi projeler kapsamında, Yunanistan'ın anakara ve adalar dâhil tüm bölgelerinde Osmanlı dönemi eserlerinin tespiti yapılmıştır. Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri, TBMM, İRCİCA, Girit ve Ege Adaları Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Derneği ve Diyanet İşleri Başkanlığı adına yürüttüğümüz projeler sayesinde Yunanistan'ın tamamında arazi çalışmaları tamamlandı. 2016-2017 yılları arasında Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı adına Yunanistan'ın ana kara, Ege ve Akdeniz Adalarında "Osmanlı Vakıf Eserlerinin Tespiti" adı altında iki ayrı proje ile arazide eksik kalan envanter çalışmamızın yanında, arşiv araştırmalarına da hız vererek eksikliklerimiz önemli ölçüde tamamlanmıştır. Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından başlatılan bu kapsamlı projeler sayesinde Yunanistan'daki Osmanlı yapılarına ait vakfiye ve arşiv belgeleri künye ve özetleri çıkarılmış, arazideki mevcut yapılarla birleştirilerek her yapının ayrı dosyası oluşturulmuştur. Bu çalışmamızda yerinde incelediğimiz yapıların bulunduğu konum koordinatları, banisi, tarihçesi, kullanım durumu, genel mimari tanımı, kitabelerinin okunması, farklı dillerde yazılı literatürün taranması, güncel ve arşiv fotoğrafları ile belgelenmesi, ölçüleri alınarak çizimlerinin yanında arşiv belge ve vakfiyelerinin orijinal hali ile Türkçe özetlerinin hazırlanması, arazi ve arşiv araştırmasını yürüten iki ayrı ekip çalışmasının ortak bir ürünüdür. Bunun gibi kapsamlı bir çalışmanın gerçekleşmesi için farklı disiplinlerden (Sanat Tarihçisi, Mimar ve Arşiv Uzmanı gibi) oluşan uzman ekip tarafından yapılmıştır. Sanat Tarihçi, mimar, yabancı danışman ve mahalli rehberden oluşan çekirdek ekibimiz arazide takriben 750 yapıyı yerinde incelemiş ve çizimleri varsa kontrol edilmiş, çizimleri olmayanların da ölçüleri alınarak plan ve kesitleri hazırlanmıştır. Projelerde arşiv uzmanı nezdinde çalışan ekip, Yunanistan'daki yapılara ait Başbakanlık Devlet Arşivi Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivlerinde bulunan 1.000'e yakın vakfiye veya arşiv belgesini, arazide tespit edilen veya yıkılmış olan yapılarla birleştirilmiştir.

Yukarda belirttiğimiz desteklenen projeler sayesinde, Yunanistan'ın Makedonya bölgesinde (Selanik, Yenice Vardar -Yenitsa, Serez, Drama, Sidro Kastro, Kilkis, Karaferye-Veria, Kesriye- Kastoria, Vodina, Kozana, Grevena Halkadiki ve Kavala gibi şehir ve köylerine) gidildi. Ardından Thesalya bölgesinde Arta, Tırkala (Tırhala), Yenişehir-Larisa, Volos ve Lamia gibi şehir merkezleri ve köylerine; Epir bölgesinde Yanya, Preveze, Parga, Konica, Florina ve Korfu Adası gibi şehirler ve etrafındaki köyler; Lada Erea bölgesinde Atina, Pire, Nafpaktos, Chalkis, Chorint ve Rio şehirleri ve köyleri ile Mora Yarım adasına geçildi. Mora (Peloponnes) yarım adasında Sparta, Pyrgos, Petras, Nafplion, Tripoli gibi şehirler ve küçük yerleşim yerleri ile Trakya Bölgesinde Gümölcine, İskeçe, Yenice Karasu, Dedeağaç, Dimetoka, Sofulu ve Ferice şehir ve kasabaları ile köylerin önemli bir bölümüne gidilerek yapılar yerinde incelendi. Ayrıca Girit Adasında Kandiye (İrakleo), Hanya, Resmo (Rethimno), Lashidi ve Sitea şehir ve köyleri, Rodos Adası şehir merkezi ve Lindos kasabası ile köyleri, İstanköy (Kos) adası şehir merkezi ve köyleri, Midilli Adasında Midilli şehir merkezi, Molivos ve Sigrı kasabaları ile köyleri, Sakız ve Limni Adaları da taranmıştır.

Bilindiği üzere Yunanistan'ın ana kara bölgesi 1385 yılındaki Selanik Savaşı ile, Ege Adalarından Rodos ve on iki ada 1522' de Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Akdeniz'deki Girit Adası ise 1669 yılında Osmanlı idaresine katılmıştır. Osmanlı Devletinin zayıflamasıyla birlikte 1829'de Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonunda Atina ve güneyini içine alan Mora Yarım Adası yeni kurulan Yunanistan Krallığı'na terk edilmesi ve ardından Balkan ve Birinci Dünya Savaşları ile Yunanistan'ının ana kara ve Ege ve Akdeniz adalarının büyük bir bölümü Osmanlı idaresinden çıkmıştır. Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan nüfus mübadelesinden önce Türk nüfusunun Balkanlarda yaşadığı en yoğun ülkelerden biriydi. Balkanlarda Yunanistan'ın Türk idaresine en erken katılan ülkelerden biri olması sebebiyle sayı itibarıyla en fazla Türk eserinin bu ülkede inşa edildiği görülmektedir. Türk eserlerinin yoğun olarak bulunduğu şehirler arasında anakarada Selanik, Vardar Yenicesi, Kavala, Gümölcine, Dimetoka, İskeçe, Karaferye, Yenişehir (Larisa), Yanya, adalardan ise Rodos, İstanköy ve Midilli adalarındaki aynı adlı şehir merkezleri ile Girit Adasında Kandiye, Hanya ve Resmo şehirlerini sayabiliriz. Yunanistan'da beş asırdan fazla Türk hâkimiyeti döneminde toplam 3.771 eser inşa edilmiştir. Bunlardan günümüze gelebilen yapıların sayısı 750 civarındadır. Günümüzde ayakta kalabilmiş yapıların çoğu Türklerin yoğun olarak yaşadığı Batı Trakya bölgesidir. Yunanistan'daki Türk eserleri Erken Osmanlı mimari özelliklerini taşımaktadırlar.

Yunanistan'da Osmanlı Dönemi Vakıf Eserleri alanında Türk araştırmacılar tarafından geniş çaplı bir araştırma yapılmamıştır. Yapılanlar yüzey araştırmaların ötesine gidilememiştir. Kayda değer olanlardan Ayverdi'nin⁵, Çelikkol'un⁶, Rodoslu'nun⁷, Balducci'nin⁸, Bıçakçı'nın⁹, Arslana-

5 Ayverdi, E.H, Avrupa'da Osmanlı Mimarisi, C.IV, İstanbul, 1982, s. 384.

6 Çelikkol, Zeki, İstanköy'deki Türk Eserleri ve Tarihçe, Ankara, 1990; Çelikkol, Zeki, Rodos'taki Türk Eserleri ve Tarihçe, Ankara, 1992.

7 Rodoslu, Celaleddin, Rodos ve İstanköy Adalarında Gömülü Tarihi Simalar, Ankara 1947;

8 Balducci, H. *Rodos'ta Türk Mimarisi*, (C. Rodoslu, Çev.), TTK, Ankara, 1987.

9 Bıçakçı, İsmail, Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri, İstanbul, 2003.

pa'nın¹⁰, Çam'ın¹¹, Brouskari'nin¹², Gabriel'in¹³ ve İbrahimgil'in¹⁴ kitap ve makalelerini sayabiliriz.

Bildirimizde, Yunanistan'da Türk vakıf eserlerinin arşiv kayıtlarında ve arazide mevcut durumunu yansıtan tablolarda yapı türüne göre tasnifleri yapılmış ve istatistiki rakamlar verilmiştir. Ayrıca kullanım amaçlarına göre grafik oranları gösterilmiştir.

Yunanistan'da Osmanlı Dönemi Eserlerinin Durumunu Gösteren Tablo:

FONKSİYON	YAPI TÜRÜ	ARŞİV KAYIT ESER SAYISI	AYAKTA OLAN ESER SAYISI
DİNİ YAPILAR	CAMİ-MESCİT	2336	245
	TEKKE	307	17
	TÜRBE	30	40
	NAMAZGÂH	-	3
	HAZİRE		10
EĞİTİM YAPILARI	MEDRESE	182	6
	MEKTEP	315	9
	DARÜL-KURRA	7	3
	OKUL	-	20
	RÜŞTİYE	-	2
	KÜTÜPHANE	-	3
TİCARİ YAPILAR	HAN	171	5
	BEDESTEN	-	3
	ARASTA	-	2
	KERVANSARAY	10	-
	DEĞİRMEN	-	5
	TÜTÜN DEPOSU	-	2
	FIRIN	-	1
	ZEYTİN FABRİKASI	-	6

10 Aslanapa, O. Rodos'ta Türk Eserleri. Belleken (42), Ankara, 1965, s.531-538.

11 Çam, N. Yunanistan'da Türk Eserleri. TTK. Ankara, 2000.

12 E. Brouskari, E., *Ottoman Architecture in Greece*. Hellenic Ministry of Culture, Athens, 2008.

13 Gabriel, A., La Cite des Rhodes, Architecture Civile et Religieuse, *Bulletin Hispanique*, 28(1), Paris, 1926, s. 100-103

14 İbrahimgil, A. Rodos Murat Reis Külliyesi Belgeleme ve Restorasyon Önerisi. (Gazi Üni. Fen Bil. Ens.Y.Lisans Tezi). Ankara, 2012; İbrahimgil, M. Z. (2010). Fethi Ahmet Paşa'nın İstanbul ve Rodos Adasındaki Vakıf Eserleri. *Proceeding Of The Fourt International Congress On Islamic Civilisation In The Balkans*, IRCICA, Üsküp, 2010, s. 453-490).

ASKERİ YAPILAR	KALE	22	57
	KULE	-	13
	KIŞLA	-	12
	BARUTHANE	-	3
	TABYA	-	2
	TERSANE	-	3
SOSYAL YAPILAR	İMARET	65	4
	HAMAM	134	44
	KÖPRÜ	25	14
	SAAT KULESİ	5	13
	SU KEMERİ	6	3
	ÇEŞME	152	144
	SEBİL	4	4
	SARNIÇ	-	6
	ÇAMAŞIRHANE	-	3
	VALİ KONAĞI	-	1
KAMUSAL YAPILAR	GÜMRÜK BİNASI	-	5
	HASTANE	-	9
	HAPİSHANE	-	4
	MAHKEME BİNASI	-	5
	KARAKOL BİNASI	-	2
	İDARİ BİNA	-	28
	SARAY	-	3
SİVİL YAPILAR	KONAK	-	34
	TOPLAM	3771	756

Genel tablodan görüleceği üzere Yunanistan'da Osmanlı Dönemi Vakıf Eserlerinde esas tahribat dini ve eğitim yapılarında olduğu anlaşılmaktadır. Arşiv kayıtlarında 2.673 yapıdan günümüzde ayakta kalabilen sadece 315 yapı vardır. Asıl tahribat da cami, mescit ve tekke yapıları üzerindedir. Dini yapılardan günümüzde ayakta kalan sadece % 9'dur. Batı Trakya ve Adalar hariç, Yunanistan'ın ana kara bölgesinde sembolik anlamı olan minareye rastlamak mümkün değildir. Ayakta olan camilere ait minarelerin tamamı yıkılmıştır.

Eğitim yapılarında da durum aynıdır. Arşiv kayıtlarındaki 504 yapıdan sadece 43 tanesi ayakta kalabilmiştir. Bu sayıya son dönemde gayr-ı müslim çocuklarına yapılan okullar da dahildir. Çünkü bu okullardan bazılarını günümüzde de kullanmaya devam etmektedirler. Buna rağmen ayakta kalabilen eğitim yapısı sadece %11'dir.

Ticaret yapılarında ise arşiv kayıtlarında 171 yapıdan ayakta kalan sadece 24 yapıdır. Burada arşiv kaydı olmadığı halde yerinde tespit ettiğimiz 14 yapı vardır. Bunlardan bir kısmı özel

mülke ait olabilir. Buna rağmen ayakta kalan ticaret yapısı %7'dir. Küçük ölçekteki hanların özel mülke geçtiği ihtimali yüksektir. Ancak bunu arazi çalışmasında tespit etmek imkânsızdır.

Askeri yapılarda ise durum farklıdır. Arşiv kayıtlarında 22 yapıya ait arşiv kaydı olmasına rağmen, arazi çalışmasında Osmanlı Dönemine ait 90 yapı yerinde tespit edilmiştir. Bu ters oran askeri yapıların arşiv kayıtlarının tamamına ulaşamaması veya stratejik öneme sahip savunma amaçlı yapılar olduğundan kayıtlarının gizli tutulması ile izah edilebilir. Ayrıca kale, hisar gibi yapıların daha önceki dönemlerden gelerek Osmanlı döneminde sadece tamir ve onarım yapılmış olmasıdır.

Sosyal amaçlı yapılardan arşivdefterlerinde 391 yapının kaydı olmakla birlikte, günümüzde ayakta kalan yapı sayısı 235'dir. Söz konusu çeşme, sebil ve hamam gibi yapılar Osmanlı hakimiyetinden sonra da kullanıldığından tahribatı daha azdır. Nitekim bu yapılardan çeşmelerin büyük bir kısmı harabe durumdadır. Hamamlar ise fonkiyon değiştirilerek turistik veya ticari amaçlı kullanılmaktadır.

Kamusal yapıların arşiv kayıtlarına biz ulaşamadık. Vakıf eseri olmadığı için Osmanlı ve askeri arşiv belgelerini araştırmak gerekecektir. Bu sebeple şu ana kadar yaptığımız arşiv çalışmasında bir belgeye rastlayamadık, ancak arazi çalışmasında yerinde yaptığımız incelemelerde Yunanistan'ın genelinde 91 yapı tespit edilmiştir.

Sivil yapılar özel mülkte oldukları için arşiv kayıtları bizim konumuzun dışındadır. Biz arazi çalışmasında mimari ve süsleme bakımından çok önemli bulduğumuz bazı sivil yapılarını inceledik. Arazi çalışmasında Osmanlı dönemine ait önemli bulduğumuz 37 yapıyı inceledik.

ADALAR

Rodos Adası

Türkiye kıyıları boyunca uzanan Boğazönü, Saruhan ve Menteşe Adaları'na Doğu Akdeniz Adaları da denmektedir. Bunların içinde Rodos Adası, Menteşe Adaları içinde bu takımadanın yönetim merkezi olarak yer almaktadır¹⁵. Rodos Adası, Ege Denizi'nin güneydoğu ucunda adeta Akdeniz ile kesişim noktasında bulunmaktadır. Bu anlamda tarih boyunca eski deniz yollarının hem doğu batı hem de kuzey güney istikametinde bir karşılaşma noktası olmuştur. Osmanlı döneminde, Ege Denizi'nin güney ucunda bulunan Rodos'un da aralarında bulunduğu bu takımadaların başlangıçta "Cezair-i Bahr-i Sefid (Akdeniz Adaları)", daha sonra "Menteşe Adaları" ve 1800'lü yıllardan sonra ise "Cezair-i isna aşer" (Oniki Ada) adıyla isimlendirildiği bilinmektedir¹⁶. Osmanlı'da Oniki Ada adı verilmesinin sebebi, bölgedeki adaların sayısından değil, her adanın "12 üyeli mahalli meclis" sistemi ile idare edilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir¹⁷. Yunanlılar, söz konusu adalara Yunancaya harfiyen tercüme yaparak "dodeca/oniki" ve "nesos/adalar" kelimelerinin birleşiminden "Dodecanesos" şeklinde adlandırmaktadırlar. Batı dillerine de

15 Örenç, A. F., Yakın Dönem Tarihimizde Rodos Adası. (İ.Ü. Sos. Bil. Ens. Doktora Tezi), İstanbul, 2001. s. 2.

16 Taşkıran, C., *Oniki Ada'nın Dünü ve Bugünü. Gen. Kur. Bşk. ATASE Yay., Ankara, 1996, s. 4.*

17 Oniki Ada denilen adalar grubunda, isminin çağrıştırdığı gibi 12 adet ada yoktur. Sadece büyük olanları sayarsanız 14 ada, büyüklü küçüklü hepsini sayarsanız 20'den fazla ada ve adacık vardır. Buradaki 12 sayılı adaların sayısı değil, 12 üyeli meclisle yönetilmesinden gelmektedir.

Yunanca'dan «Dodecannese» olarak geçmiş ve sözü edilen adaları çağrıştırmaktadır¹⁸. Bahsedilen irili ufaklı adlar topluluğunun belli başlı adaları, Rodos (Rhodes), İstanköy (Kos), Çoban (Kaşot / Kasos), Kerpe (Karpathos), Limoniye (Alimia), Sömbeki (Simi), İliki (İlyaki / Tilos), İncirli (Nisiros), İstanbulya (Astropalya), Kilimli (Kalimnos), Herke (Khalki), Batnaz (Patmos), Eşekler (Lipso) ve İleriye (Leros) adalarıdır¹⁹.

FONKSİYON	YAPI TÜRÜ	AYAKTA OLAN ESER SAYISI
DİNİ YAPILAR	KÜLLİYE	3
	CAMİ	29
	TEKKE	5
	TÜRBE	13
	HAZİRE	6
EĞİTİM YAPILARI	MEDRESE	3
	MEKTEP	6
	KÜTÜPHANE	1
	RÜŞTİYE	2
TİCARİ YAPILAR	HAN	1
	ARASTA	1
ASKERİ YAPILAR	KALE	2
	BURÇ	4
	ZİNDAN	1
	CEPHANE	2
SOSYAL YAPILAR	HAMAM	3
	ÇEŞME	21
	SEBİL	2
	İMARET	1
SİVİL YAPILAR	KÖŞK	3
	KONAK	4
	SARAY	1
KAMU YAPILARI	SAAT KULESİ	1
	HÜKÜMET KONAĞI	1
	VALİ KONAĞI	1
	ŞERİAT MAH.	1
	TELGRAFHANE	1
TOPLAM		119

18 Pazarıcı, H., Ege Denizindeki Bazı Adacık Ve Kayalıkların Statüsü Hakkında Türk Yunan Uyuşmazlığı, Ankara, 1999, s.5.

19 On iki Ada, Türkçe ve Yunanca isimleri ile belirtilmiştir.

Sakız Adası

FONKSİYON	YAPI TÜRÜ	AYAKTA OALAN ESER SAYISI
DİNİ YAPILAR	KÜLLİYE	3
	CAMİ	20
	TEKKE	5
	TÜRBE	6
	HAZİRE	2
EĞİTİM YAPILARI	MEDRESE	5
	MEKTEP	4
	KÜTÜPHANE	1
	RÜŞTİYE	1
TİCARİ YAPILAR	BEDESTEN	1
	ARASTA/LOCA	1
ASKERİ YAPILAR	KALE	4
	HİSAR	1
	TERSANE	4
	KIŞLA	4
	BARUTHANE	2
	CEPHANE	2
	ZİNDAN	1
	KARARGÂH BİNASI	1
	TABYA	1
SOSYAL YAPILAR	HAMAM	5
	ÇEŞME	25
	SEBİL	1
	SARNIÇ	4
	İMARET	2
SİVİL YAPILAR	KONAK	3
KAMU YAPILARI	HÜKÜMET KONAĞI	4
	VALİ KONAĞI	1
TOPLAM		114

Girit Adası

FONKSİYON	YAPI TÜRÜ	AYAKTA OLAN ESER SAYISI
DİNİ YAPILAR	KÜLLİYE	3
	CAMİ	30
	TEKKE	5
	TÜRBE	6
	HAZİRE	2
EĞİTİM YAPILARI	MEDRESE	5
	MEKTEP	4
	KÜTÜPHANE	1
	RÜŞTİYE	1
TİCARİ YAPILAR	BEDESTEN	1
	ARASTA/LOCA	1
ASKERİ YAPILAR	KALE	4
	HİSAR	1
	TERSANE	4
	KIŞLA	4
	BARÜTHANE	2
	CEPHANE	2
	ZİNDAN	1
	KARARGÂH BİNASI	1
	TABYA	1
SOSYAL YAPILAR	HAMAM	5
	ÇEŞME	25
	SEBİL	1
	SARNIÇ	4
	İMARET	2
SİVİL YAPILAR	KONAK	3
KAMU YAPILARI	HÜKÜMET KONAĞI	3
	VALİ KONAĞI	2
TOPLAM		124

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Söz konusu bu eserlerden büyük bir kısmı tabii afetler, savaşlar, çatışmalar sonucunda ortadan kaybolmuş, bir kısmı da bakımsızlık, ilgisizlik ve yeni imar projeleri ile kasıtlı veya zorunlu olarak yıkıldığı malumumuzdur. Bütün bu saydığımız olumsuzluklardan kurtulabilen ve her geçen gün sayıları daha da azalan Osmanlı-Türk eserlerinin günümüzdeki mevcut sayısı takriben 750 - 800 civarındadır. Bizim arazi çalışmalarında şu ana kadar ayakta olduğunu tespit ettiğimiz eser sayışı 756'dır. Belki kenarda köşede, köylerde gözden kaçmış veya tespit edemediğimiz birkaç eser daha çıkabilir. Ancak bu envanterin ana gövdesini değiştirmez.

1913'te Türk hâkimiyetinin tamamen bölgeden çekilmesinden sonra, Türk yapılarının büyük bir kısmı zamanla yıkılıp ortadan kaldırılmış; bir kısmı birkaç duvar parçası veya harabe halinde, çok az bir kısmı da eski orijinal haliyle veya tamiratlarla değiştirilerek günümüze ulaşabilmiştir. Yapıların büyük bir kısmının yok olmasında değişik tarihlerde vuku bulan savaşların, yangın ve deprem gibi tabii afetlerin yanı sıra tarihi mirasa sahip çıkması gereken kurum, kuruluş ve kişilerin bilinçsizliğinin de rolü vardır. En önemli sebep ise, Balkan ülkelerindeki yönetimlerin şehir görüntüsünü Osmanlı varlığı ve kültürüne ait yapılardan "temizlemek" maksadıyla şehir imar planlarını bahane ederek giriştikleri kasıtlı tutumlardır.

Yunanistan'daki Türk yapıları plân, hacim biçimlenişi, malzeme ve teknik, cephe düzeni ve süsleme bakımından Osmanlı-Türk mimarisinin bir bölümünü teşkil etmektedir. Balkan ülkelerindeki Türk eserleri Anadolu'daki çağdaşı olan yapılarla her yönden benzerlikler göstermektedirler. Yunanistan'da kısmen veya tamamen ayakta olan camilerin Erken ve Klasik Osmanlı Mimarisinin plan ve hacim, malzeme, teknik ve süsleme anlayışını devam ettirdikleri dikkat çekmektedir.

Osmanlı Devleti'nin farklı dönemlerinden günümüze kalan önemli ve değerli eserleri her geçen gün sayıları azalmakta, bunun için koruma altına alınması hayati önem arz etmektedir. Bu tarihi yapılar ve eserler yalnızca Osmanlı'nın geçmişine ait bir varlık değil, Yunanistan'ın genelinde bölgenin kimliğine, tarihi geçmişine, yerel ve kültürel değerlerine de ışık tutan yapılardır. Bu nitelikleri ile Yunanistan'ın tarihine ve turizmine de kaynaklık edebilecek değerleri bünyesinde barındıran ortak bir kültürel hazinesidir. Bu sebeple bu kültürel mirasın korunması ve yaşatılması sadece Yunanistan makamlarının değil, başta Türkiye'nin ve uluslararası teşkilatların da görevidir.

KAYNAKÇA:

- Aslanapa, O., Rodos'ta Türk Eserleri. Belleten (42), Ankara, 1965, s. 531-538.
- Ayverdi, E:H., Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri, Cilt IV, Kitap 1-6, İstanbul, 1982
- Balducci, H. (1987). *Rodos'ta Türk Mimarisi*. (C. Rodoslu, Çev.), TTK. Ankara, 1987.
- Bıçakçı, İsmail, Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri, İstanbul, 2003.
- Brouskari, E. *Ottoman Architecture in Greece*, Hellenic Ministry of Culture, Athens, 2008
- Çam, N. *Yunanistan'da Türk Eserleri*. TTK, Ankara, 2000.
- Çelikkol, Zeki, İstanköy'deki Türk Eserleri ve Tarihçe, Ankara, 1990.
- Çelikkol, Zeki, Rodos'taki Türk Eserleri ve Tarihçe, Ankara, 1992.
- Gabriel, A., La Cite des Rhodes, Architecture Civile et Religieuse, *Bulletin Hispanique*, 28(1), Paris, 1926.
- İbrahimgil, A. Rodos Murat Reis Külliyesi Belgeleme ve Restorasyon Önerisi. (Gazi Üni. Fen Bil. Ens.Y. Lisans Tezi). Ankara, 2012.
- İbrahimgil, M. Z. (2010). Fethi Ahmet Paşa'nın İstanbul ve Rodos Adasındaki Vakıf Eserleri. *Proceeding Of The Fourt International Congress On Islamic Civilisation In The Balkans*, IRCICA, Üsküp, 2010, s. 453-490).
- Pazarcı, H., Ege Denizindeki Bazı Adacık Ve Kayalıkların Statüsü Hakkında Türk Yunan Uyuşmazlığı, Ankara, 1999.
- Rodoslu, Celaleddin, Rodos ve İstanköy Adalarında Gömülü Tarihi Simalar, Ankara 1947.
- Örenç, A. F.,Yakın Dönem Tarihimizde Rodos Adası. (İ.Ü. Sos. Bil. Ens. Doktora Tezi) İstanbul, 2001.
- Taşkiran, C., Oniki Ada'nın Dünü ve Bugünü. Gen. Kur. Bşk. ATASE Yay., Ankara, 1996.